

III trijenale kao granginjolski spektakl

siniša
vuković

Posetioce dočekuje jedno zastrašujuće mnoštvo. Pred nama je monstr-izložba, aranžirana kao velika predstava, sa 288 slika, 77 skulptura i 120 grafičkih listova, koji učestvuju u ovom zaista uzbudljivom i dirljivom, granginjolskom spektaklu. Tako se 325 umetnika, izabranih žiriranjem, našlo na otvorenoj sceni jugoslovenske likovne umetnosti, a njihovim delima povereno je da nose ovu predstavu. Uzgred: organizatorima Trijenala je oko 600 autora ponudilo preko 1300 radova da biraju. Oni su izabrali dela koja vidimo na okupu, pod džinovskom kupolom hale III beogradskog sajma.

Šta vidimo? Jedan raskošan svet, recimo to odmah, sigurno lepši i svežiji nego prethodna dva, od pre šest godina. Ali, eto nas kako srljamo u sopstvenu zamku, bzopleto iskazujući svoje utiske koje nismo u stanju da sasvim objasnimo: zašto je III jugoslovenski Trijenale likovnih umetnosti dosada najbolja, najveća i najinformativnija likovna smotra naše savremene umetnosti? Na sreću, to nije osnovno pitanje i centralna zagonetka. Važnije je: koja sve pitanja, od esencijalnih do formalno-tehničkih i organizacionih, pokreće Trijenale likovnih umetnosti, pa i ovaj, treći po redu? Jer, nema sumnje, on nam nudi, pored umetničkih rezultata, i jedan čudno aranžiran splet tema i dilema. To je kao veliki kolač, gorko-slatkog ukusa, vrlo vešto umešen, sigurno veštije nego prethodna dva.

Organizovanje jedne likovne manifestacije koja ima tako visoko postavljene ciljeve, kao što ih ima institucija jugoslovenskog Trijenala likovnih umetnosti, nije nimalo lak, ni jednostavan problem i to iz više razloga. Osnovno je, ipak, u tom nezavisnom poslu: osloniti se na određena merila estetskih vrednosti, ne praviti kompromise sa kriterijumima, ili ih, ako je to nezaobilazno, praviti što manje; ne kalkulirati, ne ići divergentno ka cilju kada je on sasvim jasan, ne praviti melanž od raznoraznih kriterijuma i »ključeva«, od republičkih, do interesno-grupaških i klanovskih.

Tako dolazimo do osnovnog pitanja-način odbira dela prema njihovoj stvarnoj likovnoj vrednosti mora biti jedino merilo. I samo tačan, ili, što je moguće tačniji odgovor na ovo pitanje, može da bude naš cilj kome vredi težiti. To istovremeno znači da oni kojima je povereno da biraju dela koja će biti prezentirana javnosti kao najbolje što je u ovoj oblasti ostvareno u trogodišnjem periodu, primaju na sebe izuzetnu odgovornost, jer treba da sude pod jedinom naredbom koju istorija priznaje: umetnost, da ili ne?

Uveren sam da najveću jugoslovensku likovnu manifestaciju pre svega u buduće treba osloboditi velike pretrpanosti, da je treba poštediti svih onih dela kojima nedostaje snaga pravog umetničkog izraza. Ipak je mnogo eksponata koji znače samo tekuću, uhodanu likovnu produkciju, manje ili više korektnu. Trijenale treba u buduće poštediti od svega što je osrednje, pristojno, suviše poznato, ručnarsko a pogotovu od onog što je nekultivisano, neartikulirano, netaleantovano, nedorečeno, nerečeno, nepošteno rečeno, neumiveno, nedosanjano.

Na Trijenalu treba prevashodno da nađu svoje mesto dela svih onih koji budni sanjaju, koje život pravi žive, koji pevaju, koji imaju šta da kažu i umeju da kažu svejedno na koji način, koji o ovom našem svetu legende izmišljaju. Trijenale jedino tako može da bude ono što se od njega očekuje: zborna mesto prave umetnosti.

Početak jednog pitanja imaginarnom arbitru mogao bi da glasi: Koja dela i koje ličnosti na Trijenalu izdvajate kao značajne? Možda ovaj posao izdvajanja ličnosti i dela može, na primer, biti posao jednog čoveka; ukazivanje takvog poverenja jednoj ličnosti poznato je u istoriji, ali to nije, nadam se, ono što hoćemo. Zbog toga, konkretno nabiranje i odбир ličnosti i dela treba poveriti u buduće onima za koje znamo da su zajednički spremni da pođu tragom pravih vrednosti i koje ćemo zamoliti da čvrsto drže samo jedan jedini pravi ključ koji otvara prava vrata kada je reč o umetnosti, a to je-sama umetnička vrednost ostvarenja. A greške, eventualno zablude arbitara, njihova slaba »optika«? Pa, neka i pogreše kod procene, ali neka njihove zablude budu čiste, nastale u zavisnosti od stepena razvijenosti estetičke svesti.

Šta nam donosi ovogodišnji Trijenale u pogledu umetničkih orijentacija, shva-

tanja, pravaca . .? III Trijenale pokazuje punu širinu i tolerantnost prema množtvu najraznovrsnijih orijentacija i shvatanja koji egzistiraju u savremenoj umetnosti, pa i u našoj savremenoj umetnosti. To je, u svakom slučaju, dobro, a posebno ako nije reč o komformizmu, ako tolerantnost nije posledica odsustva stava i kriterijuma. Jer, odbijanje da se zauzme stav, a to znači: savesno procene vrednosti pod jedinom odredbom umetnost: da - ili ne, nije izraz širine pogleda i tolerantnosti, već pre nedopuštene ravnodušnosti i komformizma. Politika nezameranja, širokogrudosti, bezvoljnog prihvatanja i podrške ostvarenjima u kojima lično ne nalazimo kreativne vrednosti, po pravilu i najčešće, izraz je etičke deficijentnosti i estetske sterilnosti. Liberalizam i širina pogleda u svemu, pa i u umetnosti, nikada se nisu dokazivali odsustvom stava. Naprotiv.

Ali, šta je to stav? Kada je reč o našoj likovnoj umetnosti, u ovom trenutku, to je potreba za stalnim preispitivanjem vrednosti, potreba selekcije i valorizacije sa stanovišta čiste estetičke svesti, bez obzira na formalne odlike pojedinih dela, stilska opredeljenja, stepen obaveštenosti o likovnim aktuelnostima, stepen komunikativnosti pokrenutih likovnih ideja i tome slično. U pokušaju orijentacije moramo poći od toga da su za našu likovnu umetnost druge polovine XX veka, bitne sve one orijentacije koje su na visini našeg doba, a na visini našeg doba su svi »izmi« i sve tendencije samo onda ako pripadaju svetu umetnosti, ako likovnim sredstvima uverljivo i snažno izražavaju vrednosti života.

Elementarna dužnost i obaveza Trijenala je da nam omogući sticanje realne i što potpunije predstave o stvarnim koordinatama naše likovne umetnosti. Ovakve likovne manifestacije opravdavaju svoje postojanje jedino ako im je cilj visoko postavljen: utvrđivanje realnih dimenzija jedne umetnosti u jednom istoriskom trenutku. Zbog toga, sledeći koraci Trijenala moraju biti krupniji, odlučniji i određeniji. Evo ih:

a) — Strožije poštovanje principa izbora prema vrednosti, bez obzira na stilske odlike dela, aktuelnost, modu. Izbor dela, a ne izbor autora.

b) — Prevladavanje dileme koja nastaje u slučaju kada je reč o renomiranom umetniku čija poslednja ostvarenja ne potvrđuju taj renome, bilo da je reč o trenutnoj stagnaciji, ili nečem drugom.

c) — Obezbeđivanje prisustva na Trijenalu onih istaknutih likovnih umetnika bez kojih ovakva likovna manifestacija ne može do kraja i u potpunosti da ostvari svoj osnovni cilj: da bude verodostojna jugoslovenska smotra vrednosti. Jer, na III Trijenalu, na primer, nema Lubarde, Milunovića i mnogih drugih. A s druge strane, mnogi umetnici čije raspone i kreativne mogućnosti znamo, nisu dobro zastupljeni. Za neke, nemoguće je poverovati da u stvaralačkom periodu od tri godine nemaju bolja ostvarenja od onih koja su izložili. Kao da se zaboravilo kako vremenski interval od tri godine dozvoljava mogućnost permanentnog i simultanog praćenja stvaralačkih rezultata velikog broja jugoslovenskih umetnika, mogućnost stalnog uvida. Trijenalu mora biti cilj da u tom periodu traga za vrednostima i da ih okupi. To je, istovremeno i odgovor na centralno pitanje: koje su ličnosti i koja ostvarenja neophodna na ovakvoj smotri? Neophodno je sve ono što se snagom svoje umetnosti izdvaja iz velikog hora. Hor jugoslovenske savremene likovne umetnosti treba sastavljati od pravih, svežih i autentičnih glasova, bez obzira na sve drugo. Smisao jedne manifestacije kakva je Trijenale i svih napora oko njegovog organizovanja vidim jedino u potrebi da se traže i nalaze prave ličnosti za najbolji mogući jugoslovenski likovni hor u ovom trenutku. Jer, reč je, izgleda, o jednom prividnom nesporazumu. Možda nikada ranije u svojoj istoriji naša likovna umetnost nije bila tako bogata snažnim stvaralačkim ličnostima. Tradicionalno poznat nacionalni smisao za likovno došao je do izražaja. Taj momenat mora biti istaknut i jasno vidljiv.

orijentacija u mnoštvu

Jedna zanimljiva novina III Trijenala je i podela izložbe na sedam grupa, prema tendencijama i opredeljenjima. Uslovni nazivi ovih grupa su: — umetnost ravnoteže, — tendencije ekspresionističkog realizma, — nadrealno, fantastično, magično, — simbolika i znak, — asocijativno slikarstvo, lirska apstrakcija, enformel, — nova figuracija i — nova tendencija.

Ovakva podela nesumnjivo omogućava bolju preglednost, lakše snalaženje, upoređivanja pojedinih ostvarenja u okviru jedne grupe, kao i upoređivanja pojedinih grupa međusobno, i najzad, brže sticanje predstave o uporednim kretanjima u našoj savremenoj likovnoj umetnosti. To su osnovne prednosti ove podele. Nedostaci su: neizbežnost manje ili više, nasilnog svrstavanja u neku od grupa onih ostvarenja koja se nalaze »između«, a čija brojnost nije za podcenjivanje. To podvođenje pod jedan naziv i onoga što se ne može podvesti, dovodi do stvaranja suprotnog efekta; umesto veće jasnoće, stvara se zbrka. Podela na grupe prema tendencijama i afinitetima omogućava parcijalno posmatranje svake razvojne linije naše umetnosti posebno izvan opšteg konteksta, što je u principu dobro. Međutim, to pre svega obavezuje na apsolutnu preciznost u izboru autora i dela koji će reprezentovati jednu tendenciju, a zatim, umesto linearne, recipročnu zastupljenost ličnosti, prema vrednosti njihovog doprinosa u okviru određene tendencije. Pored toga, svaka podela jedne celine bez obzira na čistotu intencije, nosi u sebi rizik sticanja pogrešne predstave o mestu, ulozi i značaju pojedinih likovnih tendencija u sklopu te celine.

Zatim, ovakva podela ne dozvoljava da vidimo sponu, sve one brojne tanane niti koje spajaju stvaralačke rezultate prezentirane u okviru jedne grupe sa rezultatima iz neke druge grupe. A ta veza, ponekad i vrlo neposredna i organska, i te kako postoji. S druge strane, iako su sve podele date samo kao uslovne, neke su vrlo nategnute, neposredno preobimne (umetnost ravnoteže i nova figuracija, na primer).

Ali, podimo redom, držeći se ovih podela, koje ipak omogućavaju bolju preglednost i lakše snalaženje u šarolikom hibridnom mnoštvu, što je, uostalom, i glavni cilj svakog kodificiranja.

umetnost ravnoteže

Zastupljena je sa 94 dela 64 autora, među kojima se nalaze i četiri barda jugoslovenske Moderne, slikari Krsto Hegedušić, Marko Čelebonović, Marino Tartalja i grafičar Božidar Jakac. Tu je i vajar Kosta Angeli Radovani. Pored njihovih ostvarenja, u ovom odeljku susrećemo i impresivna dela Ksenije Divjak, Ivana Rabuzina, mladog Kemala Širbegovića i vajara Branka Ružića. To su, uglavnom, stožerne tačke ovog, možda nepotrebno preobimnog, trijenalskog odeljka, u kome se pod zajedničkim nazivom nalazi veliki broj ostvarenja nesvodljivih na jedan zajednički imenitelj. Zajedničko im je ipak nešto, i to samo uslovno: osnovni pristup fenomenu likovnog, tradicionalan po duhu, zasnovan na poštovanju predmetne stvarnosti, realnog sveta, kao trajnog i isključivog vrela inspiracije.

Savremena umetnost godine 1967. koja ima takvo polazište, predodređena je da bude most između tradicije i savremenosti, da deluje pomirljivo i smireno, uklještena između tradicionalnih i muzejskih vrednosti, akademizma, kulture pikturnog i dobrog zanata i ekstremnih, eksperimentalnih, često šokantnih i hipotetičnih tvorevina nove umetnosti.

Ovaj put mukotrpnog, tihog i istrajnog traženja umetničke istine nalazi se po strani od nervoznih, nestrpljivih i spektakularnih avantura u koje se upuštaju naši savremenici, tragajući za svežijim podatkom o svom vremenu, kroz umetničke aktivnosti označene kao: »nova figuracija«, »nove tendencije« i slično.

tendencije ekspresioni- stičkog realizma

Kao i prethodni odeljak, ovaj u kome ima 90 dela 61 autora, opterećen je nepotrebnom preobimnošću, što nesumnjivo smanjuje koherentnost celine i opšti kreativni nivo III Trijenala. Takav nedovoljno kontrolisani rast u širinu bez stvarnih motiva koji se jedino mogu tražiti u stvarnim likovnim vrednostima, najviše je doprineo radanju sumnje u logiku svrstavanja brojnih dela raznih autora pod jedan naziv, od kojih po neka međusobno takoreći nemaju ničeg zajedničkog. Pored toga, odeljak »Tendencije ekspresionističkog realizma« u celini najmanje je uspeo da nas uveri u neophodnost svoga samostalnog postojanja, jer se poziva uglavnom na iste momente kao i »Umetnost ravnoteže«, na vezu između nedavne prošlosti i sadašnjosti i na predmetnu stvarnost kao isključivi izvor inspiracije. Hipotetičnost usvojenog termina »ekspresionistički realizam« postaje potpuna ako prihvatimo reči iz predgovora: »Prava dispozicija stvaraoca na osnovu kreativnosti i kvaliteta umetničkog dela određuje vrednost tako neaktuelnog stvaranja...« I dalje: »... u poređenju sa drugim grupama, ekspresionistički realizam se kontinuirano nadovezuje na prošlost«. Mnoga, a pogotovu najuspelija ostvarenja, koja se nalaze u ovom odeljku, na primer, slike: M. Bajića, B. Džmerkovića, Lj. Ivančića, M. Rogića, A. Lukovića i M. Srbinovića, ne mogu se smatrati delima koja se »kontinuirano nadovezuju na prošlost«. Još manje ova ostvarenja mogu dobiti oznaku »neaktuelnog stvaranja«. Istovremeno, za neka dela je potpuno neshvatljivo zašto su baš ovde svrstana, (M. Srbinović, M. Bajić, B. Džmerković, J. Ciuha, B. Anastasijević i dr.), jer su mnogo bliža svetu nefiguracije i apstraktnoj umetnosti, na primer.

Ovde nalazimo i nekoliko dela poznatih slikara starije generacije, kao što su Oskar Herman i Milan Konjović.

Posebnu pažnju privlači veoma ekspresivno delo Diptihon nedavno preminulog slikara Marija Pregelja.

nadrealno, fantastično, magično

Jedna neizmerno prostrana oblast kreativnog duha, ona »sa druge strane stvarnosti«, prezentirana je u grupi: »Nadrealno, fantastično, magično«, sa 68 dela 41 autora.

U savremenoj jugoslovenskoj likovnoj umetnosti ova oblast, samo približno omeđena navedenim izrazima, zauzimala je oduvek izuzetno mesto (Živanović-Noje, Milena Pavlović-Barili i dr.) Zbog toga, nije neobično što je i na III Trijenalu, iako kvantitativno slabije zastupljena nego, recimo, prethodne dve, ova oblast stvaranja, vrlo bogata krupnim umetničkim rezultatima.

Trougao: nadrealno, fantastično, magično, u savremenoj jugoslovenskoj umetnosti uopšte predstavlja jedno od centralnih mesta okupljanja nekih najlucidnijih stvaralaca iz srednje i mlađe generacije. Ta oblast je živo akumulaciono jezgro autentične likovne energije, osobenih umetničkih izraza i vrhunskih dometa u našoj savremenoj umetnosti.

U tom smislu, visokom nivou Trijenala svakako su doprinela ostvarenja Milića Stankovića, L. Šejke, Lj. Popovića, V. Jordana, V. Veličkovića, M. Vidaka, I. Ljubovića, N. Kavurić, B. Kršića, Lj. Jankovića, M. Bosanca, Z. Baloga, J. Bifela, D. Gakovića, V. Nevjestića, D. Perčinkova i M. Sedeja-Mlađeg.

Ne ulazeći u složena pitanja strukture pojedinih dela koje su, uostalom, vrlo različite, zapažamo da su im zajedničke osobine: postojanje intelektualne dimenzije, pokušaj sintetizovanja humanih i plastičnih vrednosti slike, shvaćanje da ambicija pravog umetničkog dela treba da se iscrpljuje u naporu da se izrazi totalitet života, svi vidovi u kojima se javlja, njegova sveukupnost. Zbog toga se ovde, čudnom alhemijom meša: san i java, stvarno i nestvarno, vid i privid stvari, svest i podsvest, egzaktno i poetsko, racionalno i iracionalno, vreme i bezvremenost, kretanje i mirovanje — svi združeni parovi večnih suprotnosti, koji, tako suprotstavljeni, ili superponirani, daju verodostojni otisak stvarnosti.

simbol i znak

Pod ovim nazivom na Trijenalu nalazimo 72 autora i njihova 134 dela. Ovakvu brojnost moguće je zamisliti samo u širokom rasponu i velikoj skali raznih modulacija, a u zavisnosti od individualnih determinanti svake stvaralačke ličnosti posebno.

Na evolucionoj krivoj dinamičnog razvoja savremenog likovnog izraza kod nas, umetnost simbolike i znaka zauzima svoje prirodno mesto. To mesto određeno je dvostrukim snopom, univerzalnog i nacionalnog bića, bolje reći, njihovom esencijom.

Za umetnost simbolike karakteristično je zadržano prisustvo asocijativnog praga, koji nije prekoračen. Prag predmetnosti i predmetne stvarnosti, a samim tim i deskripcije, anegdote, naracije svake vrste u stvari je preskočen, ali, umesto zakoračenja, pada, ili uzleta u apstrakciju, na primer, umetnik je sintetizovao značenja predmeta, sveo dejstva i stvorio reducirane, sažete oblike simboličnih vrednosti univerzalnih razmera da bi se što više približio istini. On to radi po svom instinktu, opredeljujući se za tipologiju oblika simbolične funkcije, za reducirane forme svedene ponekad na čist likovni znak. Reč je uvek o individualnom senzibilitetu umetnika koji sintetizuje svoja i tuđa iskustva, prošlost i sadašnjost, tragajući za univerzalnom kosmičkom dimenzijom stvari.

Kod nekih antropomorfni oblici, sami ili u masi, dobijaju simbolična značenja, a reduciranje i transformacija tih oblika ide do same granice neprepoznatljivosti (O. Logo, M. Krković, S. Kregar, P. Černe, V. Turinski-Vučinić). Većina nalazi svoja inspirativna vrela u folklornom nasleđu i predanju (F. Mihelič), kome se pridružuju projekcije erotičnih snova (M. Šuštaršič), zatim u reminiscencijama na istočnjačku umetnost, Vizantiju, Islam, srpsku srednjovekovnu umetnost ili narodnu umetnost sa vezova i tkanica, krajputaša i slično (L. Vujaklija, A. Tomašević, I. Velkov, Dž. Hozo, M. Berber i drugi).

asocijativno slikarstvo, lirska apstrakcija, enformel

Ova tri uslovna znaka, kako kaže dr Lazar Trifunović, »obeležavaju složeni likovni proces, od asocijacija na predmet do negacije svake forme. Za nas u Jugoslaviji taj proces ima istorijsko značenje pošto je u njemu u kritičnoj deceniji 1951—1961. sadržan revolucionarni i avangardni nukleus naše umetnosti tih godina. Na početak ovog razdoblja stavljam Lubardinu aprilsku izložbu 1951, sa prvim nefiguralnim asocijacijama, a na kraj izložbu »Enformel« 1962. u Kulturnom centru, kada je definitivno završen proces dezintegracije forme i ona odlučno napuštena kao faktor slike. Za poslednjih pet godina projekcije ovih ideja uzele su dramatičniji tok. Reakcija na geometrijsku apstrakciju, koja prvoj fazi lirske apstrakcije daje klasični ton, postaje zaostrenija, jer u stvaralačku žižu našeg slikarstva ulazi nekoliko novih, vitalnih, pa čak i agresivnih ideja kao što su nadrealizam, optičke konstrukcije, pop-art, nova figuracija itd.«

Asocijativno slikarstvo je prvi odlučniji korak kroz prazninu koja razdvaja dva sveta. To je revolucionarni korak koji je označio početak jednog procesa konačnog napuštanja fosiliziranih prosedeja i dotrajalih estetskih konona jedne umetnosti koja je u nesporazumu i raskoraku sa vremenom sadašnjim. To je pokušaj definitivnog obračuna sa onom umetnošću koja se, naravno u modificiranim i prilagođenim varijantama, u ovom veku još uvek u stvari oslanja na idejno-estetski stožer prošlog veka.

Apstraktna umetnost javlja se kao logični produžetak tog pokrenutog procesa. U njenom prostranom krilu nastavlja se drama duha koji hoće da razluči bitno od nebitnog i umetnost okrene licem prema istini. Tako se dogodilo da je apstraktna umetnost prognala predmet sa slike, a zatim je enformel, kao neposredna reakcija na geometrijsku apstrakciju otišao dalje, odbacujući sve, predmet, asocijaciju na njega i svaku formu, osim centralne ideje o slici kao materiji. Enformel je oda materiji i njenim tajnama, materiji koja je starija od forme, jer druguje sa večnošću.

Na III Trijenalu u ovoj prostranoj oblasti lirske apstrakcije, asocijativnog slikarstva i enformela nalazi se oko 80 dela od 47 autora. U ovoj grupi, postig-

nutim rezultatima, izdvajaju se vrlo ekspresivna slika, snažnog, monumentalnog zvuka, Vetar Stojana Čelića, skulptura Trinom Olge Jevrić, zanimljiva zbog dramatičnosti razglobljenih masa, a zatim i autentična ostvarenja O. Glihe, P. Mazeva, M. Nikolajevića, Z. Pavlovića, M. Krsmanovića i Š. Perića.

nova figuracija

Rođena je pre desetak godina. Poreklo dvojako: anglosaksonsko i evropsko, tačnije, parisko. Kod nas jedva prisutna od pre pet-šest godina. Na ovom Trijenalu nova figuracija zastupljena je sa 26 dela 18 autora.

Nova figuracija pokušava da izrazi jedno specifično stanje duha nastalo u otporu prema svakoj estetičkoj svesti. To je brutalan, rezignirano ciničan i ironičan otpor tradiciji i nasleđu, ali isto tako i naročito, suverenoj vladavini onog preobimnog mnoštva novih estetskih ideja XX veka, od impresionizma do apstraktne umetnosti i enformela. Nova figuracija je neodadaistički protest, iskazan grotesknim jezikom, grimasom, grčem, ironijom, svojevrsnim humorem, svim raspoloživim sredstvima koja su potrebna da se drama umetnosti, upoređena u ovom istorijskom trenutku sa dramom savremenog čoveka i njegovog sveta, učini besmislenom.

U trenutku kada je apstraktna umetnost prognavši predmet otkrivala do juče nepoznate dimenzije stvarnosti, nova figuracija objavljuje povratak predmetu. Predmet dolazi da se naruga onima koji su ga prognali, ali isto tako i onima pre njih, ne bojeći se da se naruga i samoj umetnosti.

Nova figuracija izražava, jednom rečju, stanje duha u odsustvu estetskih ideja, kome je dosta umetnosti. Drama trenutka hoće da postane trenutak drame ignorisanjem svake estetičke svesti. Međutim, to nije glavni razlog što ovaj odeljak na Trijenalu deluje usiljeno. Pre svega, mnogim delima i njihovim autorima nije ovde pravo mesto. Oni su sa vrlo malo razloga tu, baš u ovom odeljku, da bi se veštačkim putem stvorila iluzija kako fenomen nove figuracije postoji i u našem likovnom stvaralaštvu. U stvari, naša knjiga nove figuracije sastoji se samo od nekoliko slova i desetak dela. To su, pre svega, Dušan Otašević, a zatim, Dragoš Kalajić, Olja Ivanjicki i Marija Ujević.

nova tendencija

Brojne stvaralačke aktivnosti sa istom duhovnom osnovom koje obuhvata izraz »nova tendencija«, daleko su od svakog destruktivnog akta i svakog akta obezvređenja umetnosti kao svesno postavljenog cilja i programa. Naprotiv. Ove aktivnosti nastoje da budu veran, čak i egzaktno sačinjen otisak nove realnosti sveta, njegova kontakt-kopija. Umetnike okupljene oko »novih tendencija« zanimaju nove, do juče nepoznate ili nedovoljno uvažavane koordinate našeg doba. Okupljeni oko op-arta, patern-arta, sistemik-arta, optičke apstrakcije, itd, oni nastoje da registruju tragove vremena u kome žive. Zajednička osobina im je: potpuna depersonalizacija stvaralačkog postupka, kretanje u području objektivizirane čiste vizuelne percepcije lišene svakog subjektivnog romantičnog zanosa i emocionalnog doživljaja, kartezijanska čistota u iznošenju objektivnih činjenica nove vizuelne stvarnosti.

Na III Trijenalu ovaj odeljak se izdvaja iz opšteg konteksta zahvaljujući većini dela koja su izvedena sa onim stepenom tehničko-zanatske perfekcije koja je ovde neophodna. Strogo poštovanje ortodoksnih principa i osnovnih postavki »novih tendencija«, doprinelo je da ova grupa u kojoj 22 autora izlažu 37 eksponata deluje vrlo homogeno. Po snazi kreativne invencije, čija se uloga, sve dok je reč o umetnosti, ne može zanemariti, izdvajaju se dela Vojina Bakića, Tomislava Kaulzarića, Milene Čubaković, Vjenceslava Rihtera, Miroslava Šuteja i Zlatka Šimunovića.

Nesumnjivo je da je najveća vrednost, pa samim tim i smisao ove manifestacije — u tome što otkriva činjenicu postojanja jedne izvanredno složene i bogate likovne aktivnosti na ovom tlu, u ovom trenutku. Trijenale je očigledan dokaz da imamo mnogo autentičnih, talentovanih, jednom rečju, pravih stvaralaca, čiji se individualni doprinos savremenoj likovnoj umetnosti uopšte ne može prevideti.